

SŁOWO WSTĘPNE

Nic nie zapowiadało, że Jerzy Lileyko (właściwie Józef Jerzy) będzie dydaktykiem akademickim, że obejmie jako profesor Katedrę Historii Sztuki Nowożytnej na KUL. Przez długie lata był historykiem sztuki żyjącym w Warszawie niemal wyłącznie w świecie swoich zainteresowań naukowych. Skoncentrowały się one na kulturze i sztuce nowożytnej I Rzeczypospolitej, zwłaszcza dworu królów elekcyjnych i ich rezydencji – Zamku Warszawskim oraz na Warszawie jako mieście stołecznym. Okazał się w tych zainteresowaniach wiernym uczniem profesorów: Władysława Tomkiewicza i Stanisława Lorentza.

Na zbudowanie solidnego warsztatu historyka sztuki i na wykrystalizowanie zainteresowań badawczych pozwoliła Mu praca zawodowa, podjęta kolejno w trzech muzeach: w Łazienkach, w Muzeum Historycznym m. st. Warszawy i na Zamku Królewskim. Od początku pracy zawodowej objawiał dużą aktywność naukową. W czasie trzyletniej pracy w Muzeum w Łazienkach zapoczątkował swój dorobek publikacyjny przewodnikiem popularnonaukowym po Pałacu na Wodzie i Parku Łazienkowskim (1961). W czasie jedenastoletniej pracy w Muzeum Historycznym m. st. Warszawy, gdzie stopniowo awansował od asystenta do kustosa, Lileyko rozwinął swoje zainteresowania przez organizację wystaw i opracowania katalogów. Ważnym wydarzeniem, w którym brał udział, była wystawa rysunków architektonicznych Warszawy w zbiorach drezdeńskich (1965). Zapoczątkowało to Jego wieloletnie zainteresowania i publikacje o artystycznych relacjach polsko-saskich. Opracowanie pokaźnego zespołu projektów z Drezna dotyczących Zamku Królewskiego, najpierw w zbiorowym katalogu, a kilka lat później wydanie osobnego katalogu tych rysunków (1971), utrwaliły zainteresowania Jerzego Lileyki rezydencją królewską, które zaowocowały wieloma źródłowymi artykułami i książkami.

Konsekwencją zajmowania się tą problematyką było napisanie obszernej rozprawy doktorskiej pt. *Zamek Królewski w Warszawie w okresie baroku*.

Praca ta powstała w latach 1970-1977 pod kierunkiem prof. Stanisława Lorentza, choć nominalnie w ostatniej chwili w roli promotora wystąpił prof. Tadeusz S. Jaroszewski. W związku z decyzją władz państwowych o odbudowie Zamku temat rozprawy był bardzo aktualny. Wyniki badań Jerzego Lileyki zostały wykorzystane w trakcie odbudowy.

W 1974 r. Lorentz zaangażował Jerzego Lileykę jako kustosa, a następnie jako kierownika Muzeum-Zamku Królewskiego, stanowiącego wówczas oddział Muzeum Narodowego. Kilkuletni okres pracy na Zamku zaznaczył się ukończeniem i obroną rozprawy doktorskiej na Uniwersytecie Warszawskim (1978), a także dwoma znakomitymi książkami popularnonaukowymi: *Zamek Królewski* w PWN-owskiej serii Varsavianów (1976) oraz *Vademecum Zamku Warszawskiego* (1980). Doczekały się one kilku wydań, także w językach obcych.

Badania Jerzego Lileyki nie ograniczyły się tylko do Zamku Królewskiego w okresie nowożytnym. Ma On w swoim dorobku także liczne artykuły na temat innych zabytków Warszawy, średniowiecznych murów i bram miejskich oraz ratusza. O ogarnięciu szerszej problematyki świadczy wnikliwa synteza dziejów późnobarokowej architektury Warszawy (1720-1760) w pracy zbiorowej *Warszawa. Jej dzieje i kultura* (1980).

Dziesięcioletni okres między doktoratem i habilitacją przypadł niemal w całości na czas pracy w Instytucie Sztuki PAN, gdzie Jerzy Lileyko został zatrudniony w 1980 r. na stanowisku adiunkta. W Instytucie została wydana jego rozprawa doktorska pod zmienionym tytułem: *Zamek Warszawski. Rezydencja królewska i siedziba władz Rzeczypospolitej 1569-1763* (1984). W tym okresie ukazała się też Jego książka *Dawne zbiory Zamku Królewskiego w Warszawie*, z próbą monografii zbiorów zgromadzonych tu od średniowiecza do XX w. (1983). Szerokie możliwości badawcze ujawnił najpełniej w dziele *Życie codzienne w Warszawie za Wazów* (1984). Książka ta ukazała jej Autora jako wszechstronnego badacza dziejów kultury tego miasta, architektury i sztuki, a także struktury społecznej, różnych instytucji, życia materialnego i duchowego mieszkańców. Uznana została za najwybitniejsze varsavianum w 1985/86.

Podstawą do otwarcia przewodu habilitacyjnego i uzyskania tytułu doktora habilitowanego (1989) oraz stopnia docenta w Instytucie Sztuki PAN stała się rozprawa *Regalia polskie* (1987), która uzyskała wysokie oceny recenzentów. Treść tej książki jest znacznie szersza niż wskazywałby na to krótki tytuł, obejmuje bowiem także *ordo coronandi* oraz dzieje skarbcza koronnego.

Zainteresowanie problematyką rezydencji królewskich i sal sejmu i senatu Lileyko rozciągnął również na Grodno, które od 1673 r. stało się także miastem sejmowym. Nie jest więc przypadkiem, że w latach 1978-1988 współpracował jako ekspert z Komitetem Organizacyjnym Muzeum Sejmu Polskiego w Warszawie, dla którego opracował scenariusz ekspozycji, ukazującej dzieje sejmu od XV w. do 1793 r.

Ważne miejsce w dorobku naukowym Jerzego Lileyki zajmują publikacje poświęcone relacjom artystycznym polsko-saskim za czasów Augusta II i Augusta III. O wnikliwości i samodzielności badawczej świadczy to, że w wielu zagadnieniach Lileyko doszedł do innych wyników niż uczeni niemieccy. Przeprowadził On rzeczową krytykę tendencyjnych opracowań autorów niemieckich, zwłaszcza Waltera Hetschela, broniąc znaczenia architektów Zachariasza Longuelune i Gaetana Chiaveriego w ukształtowaniu Zamku Królewskiego w 1. poł. XVIII w. Znakomity jest obszerny wstęp pióra Lileyki do polskiego wydania książki Fritza Löfflera *Zwinger drezdeński* (1977). Wydobył w nim bardzo trafnie polskie aspekty tego architektoniczno-rzeźbiarskiego dzieła.

Świetne znawstwo problemów historyczno-kulturowych stolicy uzasadnia w pełni powierzenie w 1992 r. Lileyce funkcji redaktora naczelnego kwartalnika popularnonaukowego „Kronika Warszawy”, na łamach którego publikował wiele artykułów i recenzji.

Jak ważne miejsce zajmuje problematyka warszawska w Jego publikowanym dorobku świadczy to, że z wydanych 8 książek aż 6 poświęcił temu miastu. Również na 103 artykuły naukowe i popularnonaukowe około 80 to varsawiana. Otrzymał za nie liczne wyróżnienia, nagrody, odznaczenia od kilku instytucji.

Od jedenastu lat Jerzy Lileyko jest dydaktykiem akademickim na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. O Jego powodzeniu w tej roli świadczy to, że w 1988 r. rozpoczął pracę w stopniu adiunkta, już w 1990 r. jako docent objął Katedrę Historii Sztuki Nowożytnej (po przejściu na emeryturę prof. Antoniego Maślińskiego), a w marcu 1992 r. Senat Akademicki KUL powołał Go na stanowisko profesora nadzwyczajnego. Nominację na profesora zwyczajnego, po przeprowadzeniu przewodu w Instytucie Sztuki PAN, otrzymał w 1995 r. Jako profesor KUL wypromował już przeszło 50 magistrów i 1 doktora. Jest też profesorem w Instytucie Sztuki PAN i członkiem Rady Naukowej tegoż Instytutu. Od 1994 r. jest członkiem czynnym Towarzystwa Naukowego KUL.

Jerzy Lileyko, podkreślający swoje szlachecko-litewskie pochodzenie, urodzony w 1932 r. w Brześciu Litewskim jako syn pułkownika WP, po wojnie przymusowy emigrant na Dolnym Śląsku, uczeń gimnazjum w Brzegu, Liceum Sztuk Plastycznych we Wrocławiu, następnie od roku 1953 student i absolwent historii sztuki Uniwersytetu Warszawskiego, związał się na stałe z Warszawą swoim życiem zawodowym, naukowym, rodzinnym. Stał się w pełni tego słowa Warszawianinem, zasłużonym badaczem dziejów stołecznego miasta.

Wypełniony wieloletnim wysiłkiem twórczym życiorys wzbogacił Jerzy Lileyko z powodzeniem latami dydaktyki akademickiej, profesurą na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Tym samym ten „Litwin” wpisał się niejako w poczet wileńskich profesorów historii sztuki, wykładających na KUL w okresie powojennym: Mariana Morelowskiego, Piotra Bohdziewicza, Antoniego Maślińskiego. Absolwentka KUL, historyczka sztuki Halina Myszkówna, stała się także wierną towarzyszką Jego życia.

Jerzy Kowalczyk